

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Klára Verzichová

**Starověká teologie Samaritánů:
specifická funkce interpolací, duplikací a dalších textových změn v
Samaritánském pentateuchu**

Ancient Theology of the Samaritans:
Specific Interpolation, Duplication, and Other Text Changes in the Samaritan
Pentateuch

Autoreferát dizertační práce

Praha, 2018

Předkladatel disertační práce:

Doktorský studijní program:

Studijní obor:

Mgr. Klára Verzichová

Teologie

Judaistika

Školitel:

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Oponenti disertační práce:

.....

.....

Obhajoba disertační práce se koná dne: .....

v.....na.....

před komisí pro obhajobu disertační práce. Předsedou komise byl jmenován:

.....

Předseda oborové rady:

doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

HTF UK v Praze

Děkanka fakulty:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

HTF UK v Praze

1 Úvod, cíle a metody:

Samaritánský pentateuch patří v českém prostředí k poměrně opomíjeným textovým pramenům, ovšem ne nezajímavým. Přestože z větší části souhlasí jeho text s masoretským textem, obsahuje navíc řadu specifických pasáží, které byly zkopírovány či přímo vytrženy ze své původní pozice a byly naroubovány na jiný textový oddíl, aby tento text doplnily o chybějící detaily nebo jej pozměnily ideologicky. Stejná tendence jsou patrné i v Kumránských textech, které patří k nejvíce fascinujícím objevům 20. století v oblasti archeologie a biblistiky.

Rozdíly mezi biblickým textem a některými svitky není často příliš velký, ale i tak nám nabízejí nový pohled na vývoj biblického textu. Můžeme díky nim nahlédnout do doby, kdy byl biblický text ještě velmi flexibilní, kdy se stále ještě formoval a vyvíjel. Bez ohledu na místa svého vzniku svitky představují specifickou formu židovského písemnictví z pozdní doby Druhého chrámu.¹ Z masoretského textu, který si po tak

---

¹ ULRICH, Eugene (ed.). The Qumran Scrolls and the Biblical Text. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997*. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 51-59. ISBN 965-221-038-2, s. 51-52.

dlouhou dobu držel výsadní místo hlavního biblického pramene, se stává jen jeden z mnoha textových svědků, které po určitý čas kolovaly současně v různých variantách.²

Účelem této práce je představit komunitu Samaritánů českému čtenáři a nabídnout mimo jiné utříděný pohled na jejich písemnictví, které je mnohem bohatší, než se na první pohled zdá, a nesoustřeďuje se pouze na Samaritánský pentateuch. I tak je samozřejmě Samaritánský pentateuch textem, na jehož základech se vyvíjela samaritánská teologie. Ústředním textem celé Tóry je pak Desatero, které zaujímá v samaritánské komunitě výsadní postavení. A právě na Desatero jsem se rozhodla zaměřit. Jeho specifickým rysem je z pohledu Samaritánů především přidání 10. přikázání, které je kompilací několika veršů z Deuteronomia. Kdy a kdo 10. přikázání přidal, je stále předmětem spekulací. Mým cílem bylo soustředit všechny relevantní textové svědky z Kumránských textů, analyzovat je, poskytnout pravděpodobný překlad (vzhledem k fragmentární podobě řady z nich) a následně je všechny navzájem porovnat se samaritánským a masoretským textem.

---

² ULRICH, Eugene. The Evolutionary Production and Transmission of the Scriptural Books. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*. Berlin: De Gruyter, 2011, s. 47-64. ISBN 978-3-11-024048-1, s. 48 – 49.

Cílem je tedy jakási biografie Desatera – rekonstrukce pravděpodobného textového vývoje samaritánského Desatera.

Práce obsahuje porovnání a rozbor textů Exodu a Deuteronomia, které uchovávají znění Desatera, a to jak ze Svitků od Mrtvého moře, masoretského textu tak z textu Samaritánského pentateuchu.

Do analýzy jsem zařadila také texty, které Desatero neobsahují, ale náleží do stejného svitku a obsahují text kapitol předcházející či následující Desatero. Vzhledem k nedostatečnému množství relevantního materiálu obsahujících Desatero se domnívám, že zařazení okolních textů může určitým způsobem usnadnit i analýzu textů Desatera. Je totiž více než pravděpodobné, že jednotlivé svitky měly stejného písaře či písařskou školu a budou se proto držet stejných písařských zvyklostí.

Při přípravě analýzy jsem využívala následujícího systému práce s textem. Všechny texty jsou kopií již publikovaných textů především ze série publikací *Discoveries in the Judaean desert of Jordan V., VI.*, dále *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q; The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants* a *Tefillin from Qumran (X Q Phyl 1-4)*. Texty byly

přepsány v téže podobě, v jaké je zaznamenali předchozí badatelé na základě přepisu z dochovaných fragmentů. Obsahují tedy veškeré poznámky a značky, jejichž soupis s vysvětlivkami je zařazen za touto kapitolou.

K analýze jsem do jisté míry využila již použitou metodiku Molly Zahn v *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*³, která rozděluje zásahy v textu na tři kategorie: přídavky (additions), vynechání (omissions) a změny (alternations). Přídavky a změny dále dělí na další podkategorie.

Vzhledem k porovnávání tří variant textu (MT, SP, DSS) bylo by téměř nemožné provádět komparaci například textu MT vzhledem k SP a dále obou těchto variant vzhledem k DSS. Proto v této analýze vycházím z textů DSS jako z textů „základních“ a nejstarších, na kterých pak zkoumám odlišnosti vzhledem k MT a SP.

V případě textů Desatera jsem zachovala pouze následující kategorie: přídavky, vynechání a přestavba.

---

³ ZAHN, Molly M. *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*. Boston: Brill, 2011, xiv, 280 p. *Studies on the texts of the desert of Judah*, v. 95.

Kniha Exodus byla v Kumránu poměrně populární vzhledem k nálezům 30 svitků v této lokalitě a 1 ve Wadi Murabb'at. Tyto svitky uchovávají části všech 40 kapitol knihy. Většina textů má blízko k masoretskému textu, zatímco 4QpaleoExod^m a 4QExod-Lev^f jsou blízké Samaritánskému pentateuchu a 4QExod^b dokonce Septuagintě.⁴

Ke komparaci textu Desatera v Exodu máme k dispozici deset fragmentů uchovávajících znění 20. kapitoly knihy Exodus, z nichž pět fragmentů uchovává přímo Desatero. Jsou z doby, která se pohybuje od helenisticko-římské po herodovské období. Dva z těchto fragmentů jsou považovány za proto-samaritánské texty – 4QpaleoExod^m a 4QRP^a. Některé fragmenty jsou bohužel natolik fragmentární a obsahují tak málo materiálu, že jejich podrobnější rozbor je tím znemožněn. Obecně máme znění Desatera z Exodu zachováno mezi svitky od Mrtvého moře bohužel velmi sporadicky.

Společnými prvky těchto textů z různého období jsou rozpory ve 4. a 10. přikázání Desatera, které neodpovídá znění z Exodu, ale znění z Deuteronomia. Dále je zde několik interpolací z Dt oddílu Řeči Mojžíšovy. Tyto interpolace

---

⁴ FLINT, Peter W. *The Dead Sea Scrolls*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2013. ISBN 06-874-9449-4, s. 53.

obsahují přímé řeči Mojžíše, lidu a Hospodina, adresátem jsou lid a Mojžíš (ve dvou případech). Ve všech případech jde o zdůrazňování role Mojžíše jakožto Hospodinem vyvolaného prostředníka mezi jím a lidem, jako toho, kdo na základě vyslechnutí Hospodina bude učit lid a „spravovat“ celé společenství (ustanovení správců nad tisíci, sty a padesáti).

Takovéto vyzdvihování role Mojžíše je velmi typické pro Samaritány, neboť Mojžíš je pro ně nejdůležitějším prorokem.

Kniha Deuteronomium byla v Kumránu nejpopulárnější knihou vůbec. Důvodem může být kladení důrazu na Boží smlouvu s Izraelem. Tento důraz koresponduje s písemnostmi kumránské komunity, která sama sebe viděla jako komunitu nové (obnovené) smlouvy s Bohem.⁵

Máme tedy dochovaných 43 svitků, z toho 39 z Kumránu a dále svitky z lokality Nachal Chever, Wadi Murabb'at a Masady. Většina textů jsou fragmenty, nicméně zastoupeno je zde všech 34 kapitol. Dva svitky 4QpaleoDeut^f a 4QpaleoDeut^g byly napsány v paleo-hebrejském písmu, dále jeden (4QLXXDeut) v řečtině a také jeden na jinak neobvyklém papýru (pap6QDeut). Svitky obsahující Deuteronomium jsou

---

⁵ ABEGG, Martin G., Peter W. FLINT a Eugene Charles ULRICH. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*. San Francisco, Calif.: HarperSan Francisco, c1999. ISBN 00-606-0064-0, s. 105.

často blízké masoretskému textu nebo Samaritánskému pentateuchu, ale jsou i takové, které jsou více textově nezávislé, obsahují interpolace a expanze, které nesouhlasí ani s jedním ze tří základních pramenů (MT, SP, LXX).⁶

V případě Deuteronomia je tedy situace mnohem zajímavější. Máme k dispozici dvacet devět fragmentů uchovávajících znění 5. kapitoly knihy Deuteronomium, a z nich na patnáct fragmentů obsahujících přímo znění Desatera. Z těchto patnácti jsou pouze dva považovány za proto-samaritánské texty – 4QDeutⁿ a 4QRP^a. Datace tohoto materiálu se pohybuje od doby hasmoneovské po herodovské období.

Kromě těchto textů máme ale také velký počet textů označovaných jako *tefilin* a *mezuzot*. Některé tyto texty obsahují tradiční pasáže z Ex 13:1-10; 13:11-16; Dt 6:4-9; 11:13-21, jiné obsahují neobvyklý výběr textů včetně Desatera, často v kompletním znění, které nemáme uchované nikde jinde. Nicméně ne všechny texty Desatero obsahují, a tak není možné brát praxi přidávání Desatera do tefilin jako univerzální.⁷

---

⁶ FLINT. *The Dead Sea Scrolls.*, s. 55-56.

⁷ ADLER, Yonatan. The Content and Order of the Scriptural Passages in Tefillin: A Reexamination of the Early Rabbinic Sources In Light of the Evidence From the Judean Desert. In: BAUMGARTEN, Albert I. *Halakhah in Light of Epigraphy*. Oakville, CT: Vandenhoeck, c2011, s. 205-229. ISBN 9783525550175, s. 227.

Nekonzistentní výběr materiálu v kumránských tefilin naznačuje, že rozsah textů nebyl ještě v době jejich zápisu plně stabilizován.⁸

Obecně je datace těchto textů stanovena na období od 2. a 1. stol. př. o. l. do 1. a 2. stol. o. l.⁹ Největší počet je ale datován do doby helenisticko-římské.¹⁰ Patří tedy mezi nejstarší texty ze sbírky svitků od Mrtvého moře. Jsou to také texty, kterým je mezi badateli věnována velmi malá pozornost. Představují tedy méně prozkoumaný materiál.

Mezi jednotlivými svitky z této skupiny lze najít jisté podobnosti jednoho k druhému. Zatímco svitky 4Qp^h^{a,b,j,k,m} jsou nejspíše produktem jednoho písaře nebo školy, o ostatních to říci nelze. Pokud tedy existovala nějaká písařská škola zaměřená na produkci tefilin, pak jistě neměla monopol. Zajímavostí je, že několik svitků sdílí stejné rysy s Velkým

---

⁸ CRAWFORD, Sidnie White. *Rewriting Scripture in Second Temple times*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. ISBN 08-028-4740-4, s. 29.

⁹ TOV, Emanuel. *Textual criticism of the Hebrew Bible*. 2nd rev. ed. Minneapolis: Fortress, c2001, xl, 456 s. ISBN 0-8006-2687-7, s. 119.

¹⁰ Browsing Manuscripts. *The Leon Levy Dead Sea Scrolls Digital Library* [online]. [cit. 2016-05-29].

Dostupné z: [http://www.deadseascrolls.org.il/explore-the-archive/search#q=manuscript_type:"Tefillin and Mezuzot](http://www.deadseascrolls.org.il/explore-the-archive/search#q=manuscript_type:)

Izajášovým svitkem (1QIsa^a) a několik dalších se Žalмовým svitkem (11QPsa).¹¹

U porovnávání textů si můžeme opět všimnout častých proměn, jako je větší počet *plene* čtení, které je častější v textech z doby helenisticko-římské, a které se postupně v některých slovech či gramatických jevech proměňuje na *defective* vlivem ustalování gramatiky. Texty také obsahují samozřejmě řadu ortografických změn.

Nejvíce společných změn si můžeme všimnout v textech z doby helenisticko-římské ze skupiny *tefilin* a *mezuzot*, což zle považovat za logické, neboť tyto texty byly nejspíše vzájemně opisovány, a tudíž se zde promítají stejné prvky. Proto-samaritánský text 4QDeutⁿ z pozdější doby se zde textově prolíná s textem 4Qphyl^j a také se Samaritánským pentateuchem a zároveň sdílí s texty z *tefilin* a *mezuzot* stejnou náklonost k textu Exodu v případě znění 4. přikázání.

Je patrné, že biblické texty Desatera byly až do doby své kanonizace značně flexibilní a přebíraly ortografické,

---

¹¹ PARKER, Benjamin H. a (eds.). Fingerprinting the Scribes: Patterns of Scribal Practice in The Biblical Texts from The Judean desert, with Special Reference to the Tefillin. In: FLINT, Peter W., Jean. DUHAIME a Kyung S. BAEK. *Celebrating the Dead Sea Scrolls: a Canadian collection*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2011, s. 77-103. ISBN 1-589-83603-0, s. 94-95.

gramatické i morfologické tendence jeden od druhého. Harmonizace jsou zde patrné v celé historii vývoje od nejstarších textů *tefilin a mezuzot* až po texty 8Qphyl a XQphyl 3, které bychom mohli označit za „proto-masoretské“, protože ortograficky i obsahově jsou velmi blízké dnešnímu masoretskému textu a vykazují minimum odlišností.

Pokud bychom chtěli naznačit jakýsi vývoj textu Desatera museli, bychom tedy začít u *tefilin a mezuzot*, které patří mezi nejstarší. Tyto texty sice nejsou zařazovány mezi proto-samaritánské texty, není ovšem možné přehlížet jejich podobnost s pozdějšími proto-samaritánskými texty z doby hasmoneovské a z herodovského období. Sdílí jak podobné harmonizační tendence, tak i drobné přídavky. Z jakési společné textové tradice Desatera, kterou v základu sdílí všechny prameny, se postupně oddělilo několik specifických skupin, mezi něž patří *tefilin a mezuzot*, z nichž se patrně dalším vývojem vytvořila skupina proto-samaritánská se zástupcem v 4Qmez^a a 4QDeutⁿ – v 10. přikázání souhlasí se zněním v LXX. Souběžně s proto-samaritánskou větví působila i větev proto-masoretská, kam bychom mohli řadit texty 8Qphyl a XQphyl 3. I přes některé společné prvky Kumránských textů s proto-samaritánským textem nemáme žádný svitek, který by

odpovídal přesnému znění Samaritánského pentateuchu, a který by tedy obsahoval především velkou interpolaci v 10. přikázání. Otázkou tedy stále zůstává, kdy bylo 10. přikázání do Samaritánského pentateuchu přidáno. Jak už bylo zmíněno, mezi badateli nepanuje v tomto ohledu shoda, a tak se obecně uvádí široké rozmezí od 2. stol. př. o. l. do 1. stol. o. l.¹² Pokud bychom ale vzali v potaz pouze textovou podobu pramenů obsahující Desatero, pak bychom se mohli přiklonit spíše k herodovskému období. Když se totiž podíváme na proměnu textů z hlediska ortografie, můžeme jasně vidět její postupné ustalování a redukci *mater lectionis* (jak uprostřed slova, tak i jako koncových znaků), které se v hojném počtu objevují v nejstarších textech *mezuzot a tefilin* a přetrvávají v případě 4Qmez^a až do hasmoneovské doby. Naopak v textech z herodovského období už narážíme na tento jev poměrně zřídka, a to zejména u proto-samaritánského textu 4QDeutⁿ a prakticky vůbec v textech 8Qphyl a XQphyl 3, které de facto kopírují masoretský text. Všechny tři zmíněné texty jsou sice ze stejného období, nicméně 4QDeutⁿ je přece jen řazen mezi proto-samaritánské texty, a pokud jde o výskyt *mater lectionis*, je zde

---

¹² ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The Samaritan pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2012, ix, 225 p, s. 103.

podobná frekvence jako v případě Samaritánského pentateuchu. Ortograficky je tedy 4QDeutⁿ blízký Samaritánskému pentateuchu. Přidání jak 10. přikázání, tak i další zásadní zásahy do obsahu, předpokládají práci jediného písaře, který tedy patrně působil v době vzniku 4QDeutⁿ – konec 1.stol. př. o. l. až počátek 1. stol. o. l. – protože používá ortografii právě tohoto období. Tento písař velmi pečlivým a uváženým způsobem vybral vhodné pasáže z Deuteronomia, které následně propojil a narouboval na již známý text Desatera a vytvořil tak jeho originální zakončení, kterým celý text orámoval tak, aby souzněl se samaritánskou ideologií a posiloval její identitu.

K vůbec prvnímu vydání Samaritánského pentateuchu došlo roku 1624 zásluhou Jeana Morina.¹³ Více o tom bude pojednáno v kapitole 3.2 Rukopisy Samaritánského pentateuchu.

Další publikací prvních dvou dekad našeho století je *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner* (1914-18, reprint 1966) od **Augusta von Galla**. Příprava jeho díla byla oznámena ve stejnou dobu jako práce Montgomeryho a

---

¹³ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 94.

Cowleye, ale trvala přes deset let. Metoda, kterou použil je sice diskutabilní, nicméně i tak patří jeho vydání k důležitým pramenům a slouží k doplnění obrazu o Samaritánském pentateuchu.

Abraham Tal roku 1994 vydal text Samaritánského pentateuchu, jehož předlohou byl rukopis ze 13. stol. Nahradil tak již rozebrané vydání z let 1962-1965, jež publikoval **Abraham a Ratson Sadaqa**.

V roce 2013 pak vyšlo nové vydání Samaritánského pentateuchu s anglickým překladem a porovnáním s masoretským textem od **Benyamima Tsedaky**.

Prvním badatelem, který se zabýval Samaritánským pentateuchem a představil ty nejběžnější problémy v hermeneutice samaritánského textu byl **Wilhelm Gesenius**. Své poznatky uvedl v jedné z kapitol své magisterské práce *De Pentateuchi Samaritani origine, indole atque auctoritate* (1815) Jeho pozorování bylo založeno na rozdílu mezi hebrejským a samaritánským textem. Gesenius zde vytvořil kategorie, podle kterých posuzoval všechny rozdíly mezi masoretským a samaritánským textem.

Paul Ernst Kahle začal kariéru svou disertací *Textkritische und lexicalische Bemerkungen zum*

Samaritanischen Pentateuchtargum (1898). Podpořil samaritánská studia a poukázal na řadu problémů. Jeho studenti ve svých disertacích také přispívali myšlenkami, jak by budoucí edice samaritánského textu mohly být lepší. Kahle nestačil spatřit nové kritické vydání samaritánského targumu, pro které sbíral materiály, a se kterými seznámil svého studenta Ramóna Diaze.

Významný badatel je **James A. Montgomery** (1866-1949) – *The Samaritans – The Earliest Jewish sect – The History, Theology and Literature* (1907, reprint 1968). Obsahuje detailní a úplnou politickou a kulturní historii Samaritánů. J. A. Montgomery doplnil na začátku 20.stol. mnoho z toho, co nebylo dosud známé.

Jeho práce je dosud vzorem a lze říci, že nebyla překonána. Mnoho článků je také od **Johna MacDonalda**, *The Theology of the Samaritans* (1964). MacDonald se také zabýval samaritánským písemnictvím a jako první v roce 1963 vydal kompletní anglický překlad Memar Marqe. Dále vydal také mnoho prací z politické a kulturní historie, nicméně Montgomeryho pojetí je bezkonkurenční. Jeho práce má encyklopedický charakter.

Významným badatelem na půdě Izraele byl také **Yitzhak Ben-Zvi**, první prezident Státu Izrael, který se mimo jiné více než 40 let zabýval samaritánskou historií, archeologií, písemnictvím, rukopisy a rituály. Většina příspěvků byla publikována v jeho *Collected Works* a zvláště v jeho „*Sefer ha-shomronim*“, která se objevila poprvé v 1935 a pak v revidovaných vydáních v roce 1970 a 1977. Je to ne nevýznamný repertoár informací z první ruky o Samaritánech. Ben-Zvi měl tu výhodu, že mohl sbírat materiál v domovině Samaritánů, což třeba Montgomery nemohl.

Z moderních autorů je třeba zmínit i **Roberta T. Andersona** a **Terryho Gilese** a jejich společnou práci *The Keepers: An Introduction to the History and Culture of the Samaritans*, ve které se zaměřují na obecná témata týkající se Samaritánů a jejich historie. V roce 2005 pak vydali rozsáhlejší publikaci zaměřenou stejným způsobem jako předchozí *Tradition Kept: The Literature of the Samaritans*. Z nejnovějších publikací je třeba zmínit *The Samaritan pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies* od stejných autorů, která vyšla v roce 2012.

2 Obsah práce:

Úvod

1 Kdo jsou Samaritáni

2 Dějiny bádání

2.1 Samaritánský pentateuch

2.2 Encyklopedické práce

2.3 Liturgie

2.4 Jazyk

2.5 Literatura, rukopisy, písemnictví

3 Samaritánské písemnictví

3.1 Samaritánské nápisy

3.1.1 Delos

3.1.2 Hora Gerizim

3.1.3 Nápisy z přelomu století

3.1.4 Další drobné nálezy

3.2 Rukopisy Samaritánského pentateuchu

3.2.1 Svitek Abisha

3.2.2 Samareitikon

3.2.3 Aramejský targum

3.2.4 Arabský překlad

3.3 Kroniky a historické knihy

3.3.1 Tolida / Neubauerova kronika

- 3.3.2 Kitab al-Ta'rikh
- 3.3.3 Kniha Jozue
- 3.3.4 Adlerova kronika/Nová kronika
- 3.3.5 Sefer ha-Yamim/Chronicle II.
- 3.3.6 Asatir
- 3.4 Samaritánské biblické komentáře
  - 3.4.1 Ibrahim Ibn Ya'kub
- 3.5 Sbírký samaritánské halachy
  - 3.5.1 Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ
  - 3.5.2 Kitāb al-Kāfī
- 4 Kumránské texty**
  - 4.1 Proto-samaritánský text
  - 4.2 Reworked Pentateuch
- 5 Specifika Samaritánského pentateuchu**
- 6 Analýza textů**
  - 6.1 Metodika práce s texty
  - 6.2 Rozbor textů – Exodus
    - 6.2.1 1QExod (1Q2)
    - 6.2.2 4QpaleoExod^m (4Q22)
    - 6.2.3 4Qmez^a (4Q149)
    - 6.2.4 4QRP^a (4Q158)
  - 6.3 Závěr rozboru textů Exodu
  - 6.4 Rozbor textů – Deuteronomium

6.4.1 4Qphyl^a (4Q128)

6.4.2 4Qphyl^b (4Q129)

6.4.3 4Qphyl^g (4Q134)

6.4.4 4Qphylⁱ (4Q137)

6.4.5 4Qphyl^l (4Q139)

6.4.6 4Qphyl^o (4Q142)

6.4.7 4QDeutⁱ (4Q37)

6.4.8 4QDeutⁿ (4Q41)

6.4.9 8QPhyl (8Q3)

6.4.10 XQPhyl 3

6.5 Závěr rozboru textů Deuteronomia

7 Samaritánské desatero – komparace

8 Závěr

Rejstřík jmen

Bibliografie

Summary

3 Teoretický a praktický přínos práce:

Předkládaná dizertační práce se primárně zaměřuje na textový vývoj Desatera v Samaritánském pentateuchu, který tvoří poměrně opomíjený textový pramen zvláště v českém prostředí. Samaritánský pentateuch patří k fascinujícím textovým svědkům podobně jako Kumránské texty, jejichž objev znamenal zásadní posun v teoriích o vývoji biblického textu.

Specifickým rysem samaritánského Desatera je především přidání 10. přikázání, které je kompilací několika veršů z Deuteronomia. Kdy a kdo 10. přikázání přidal, je stále předmětem spekulací. Cílem dizertační práce bylo soustředit všechny relevantní textové svědky z Kumránských textů, analyzovat je, poskytnout pravděpodobný překlad (vzhledem k fragmentární podobě řady z nich) a následně je všechny navzájem porovnat se samaritánským a masoretským textem. Cílem je tedy jakási biografie Desatera – rekonstrukce pravděpodobného textového vývoje samaritánského Desatera a jeho proměny v čase.

Text práce se z části zabývá také jak obecným představením samaritánské komunity, tak samaritánským písemnictvím, kterému nebyla dosud v českém prostředí

věnovaná prakticky žádná pozornost, a které je přitom důležité pro dotvoření kompletního obrazu o komunitě Samaritánů. Samaritáni nebyli v minulosti tak malou skupinou, jakou jsou bohužel dnes, ale jejich členové byli rozprostřeni po celém Blízkém východě a oblasti Středozemního moře, což dokládají četné archeologické nálezy z těchto lokalit. Kromě těchto artefaktů se dochovalo i poměrně bohaté písemnictví, ze kterého je patrné, že Samaritáni nemají svou teologii zařixovanou pouze v Pentateuchu, ale i v dalších textech, ať už historických kronikách nebo samaritánských halachických sbírkách.

Těžiště práce se nachází ve 4. kapitole, která začíná úvodem do Kumránských textů a podává základní informace o těchto pramenech, s jejichž částí jsem pracovala. V této kapitole zmiňuji dvě důležité specifické kategorie Kumránských textů, a to proto-samaritánský text a Reworked pentateuch, protože z obou kategorií pochází část použitých textů v další části práce. Poté se věnuji specifikům Samaritánského pentateuchu ať už z hlediska ortografie, tak i typických harmonizací. Dále pak následuje samotná analýza vybraných textů z Kumránských svitků. Zabývám se zde texty Exodu a Deuteronomia, které obsahují Desatero. Texty nejprve podrobně analyzuji a poté

následuje překlad a shrnutí poznatků ke každému fragmentu. Tento přístup mi tak zajistil určitý náhled na každý text zvlášť a podchycení jeho specifik v rámci alespoň jedné kapitoly, tedy 20. v Exodu a 5. v Deuteronomiu. V závěru pak provádím komparaci všech použitých fragmentů a porovnávám jejich jednotlivé verše Desatera s jejich textovými dvojčaty z masoretského a Samaritánského textu.

Na základě této analýzy docházím k závěru, že přidání jak 10. přikázání, tak i další zásadní zásahy do obsahu, předpokládají práci jediného písaře, který tedy patrně působil v době vzniku 4QDeutⁿ – konec 1.stol. př. o. l. až počátek 1. stol. o. l. – protože používá ortografii právě tohoto období. Tento písař velmi pečlivým a uváženým způsobem vybral vhodné pasáže z Deuteronomia, které následně propojil a narouboval na již známý text Desatera a vytvořil tak jeho originální zakončení, kterým celý text orámoval tak, aby souzněl se samaritánskou ideologií a posiloval její identitu.

4 Seznam publikovaných prací autora:

VERZICHOVÁ, Klára. Specifika samaritánského Desatera. In: NOSEK, Bedřich - Ivan KOHOUT. *Židovská civilizace: Judaismus jako náboženský systém: sborník konferenčních příspěvků*. Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy: L. Marek, 2016, s. 9-19. ISBN 978-80-87127-80-3.

5 Seznam nejdůležitější použité literatury:

Prameny

ALLEGRO, John M. (ed). *Qumrân Cave 4: I (4Q158-4Q186)*. Oxford: Clarendon Press, 1968, 111, 31 S: Ill. Discoveries in the Judaeian desert of Jordan V. ISBN 01-982-6314-7.

BARTHÉLEMY, D. (ed.). *Qumran cave 1*. Oxford: Clarendon Press, 1955, 165 S. Discoveries in the Judaeian desert of Jordan I. ISBN 01-982-6301-5.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Ediderunt K. Elliger, W. Rudolph. 5. Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. 1574 s. ISBN 978-3-438-05222-3.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. Přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 1985. 287 s. ISBN neuvedeno.

EISENMAN, Robert H. a Michael Owen WISE. *The Dead Sea scrolls uncovered: the first complete translation and interpretation of 50 key documents withheld for over 35 years*. New York, N.Y., U.S.A.: Penguin Books, 1993. ISBN 01-402-3250-8.

FITZMYER, Joseph A. *A guide to the Dead Sea scrolls and related literature*. Rev. and expanded ed. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. Studies in the Dead Sea scrolls and related literature. ISBN 978-080-2862-419.

MARTÍNEZ, Florentino García. *The Dead Sea scrolls translated: the Qumran texts in English*. 2nd ed. Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 1996. ISBN 08-028-4193-7.

MARTÍNEZ, Florentino García a Eibert J. C. TIGCHELAAR. *The Dead Sea scrolls study edition*. Paperback ed. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2000. ISBN 08-028-4493-6.

PAR M. BAILLET, J.T. MILIK, ET R. DE VAUX. AVEC UNE CONTRIBUTION DE H.W. BAKER., Par M. Baillet, J.T. Milik, et R. de Vaux. Avec une contribution de H.W. Baker. *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q: le rouleau de cuivre : le rouleau de cuivre*. Reprinted. Oxford: Clarendon Press, 1962. ISBN 01-982-6946-3.

SADAQA, Avraham a Ratson SADAQA. *Ewish and Samaritan Version of the Pentateuch: With Particular Stress on the Differences between both Texts*. Tel Aviv, 1966.

TSEDAKA, Benyamim. *The Israelite Samaritan version of the Torah: first English translation compared with the Masoretic version*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, c2013. ISBN 08-028-6519-4.

ULRICH, Eugene Charles (ed.). *The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants*. Reprint. Boston: Brill, 2010, xvi, 796 p. Supplements to Vetus Testamentum, v. 134. ISBN 978 90 04 18038 3.

VAUX, R. De a J. T. MILIK (eds.). *Qumran Grotte 4: 2 Archéologie, Tefillin, Mezuzot et Targums (4Q128-4Q157)*.

Oxford: Clarendon Press, 1977, VI, 93, XXVIII S. : III.
Discoveries in the Judaean Desert VI. ISBN 01-982-6317-1.
VERMÈS, Géza. *The complete Dead Sea scrolls in English*.
Rev. ed. London: Penguin Books, 2004. ISBN 01-404-4952-3.

WASHBURN, David L. *A catalog of biblical passages in the Dead Sea scrolls*. Boston: Brill, 2003. Text-critical studies (Brill Academic Publishers), v. 2. ISBN 90-041-2705-4.

YADIN, Yigael. *Tefillin from Qumran (X Q Phyl 1-4)*. 1969. Jerusalem: The Israel Exploration Society and the Shrine of the Book.

Sekundární literatura:

ABEGG, Martin G., Peter W. FLINT a Eugene Charles ULRICH. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*. San Francisco, Calif.: HarperSan Francisco, c1999. ISBN 00-606-0064-0.

ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The Samaritan pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2012, ix, 225 p.

BERNSTEIN, Moshe J. *Reading and re-reading scripture at Qumran*. Boston: Brill, 2013, 744 s. ISBN 978-900-4244-153.

CRAWFORD, Sidnie White. *Rewriting Scripture in Second Temple times*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. ISBN 08-028-4740-4.

CRAWFORD, Sidnie White. 4QDeutⁿ. In: ULRICH, Eugene. *Discoveries in the Judaean Desert XIV: Qumran Cave 4 IX Deuteronomy, Joshua, Judges, Kings*. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 117-128.

DUFOUR, Sharon Sullivan, Variants in the Samaritan Pentateuch of the Hebrew Bible as Compared to the Masoretic Text (2009). *Senior Honors Theses*. Paper 247.

FLINT, Peter W. *The Dead Sea Scrolls*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2013. ISBN 06-874-9449-4.

HAYYIM, Ze'ev Ben. The tenth commandment in the SP. CROWN, Alan David, Lucy DAVEY a Guy Dominique SIXDENIER. *Essays in honour of G.D. Sexdenier: New Samaritan studies of the Socié'te' d'e'tudes samaritaines: III*. Sydney: Mandelbaum Pub., The University of Sydney, 1995, 618 p. Studies in Judaica (Sydney, N.S.W.), no. 5. ISBN 0-86758-980-9.

HAYYIM, Ze'ev Ben a Abraham TAL. *A grammar of Samaritan Hebrew: based on the recitation of the Law in comparison with the Tiberian and other Jewish traditions*. Rev. ed. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, c2000, xviii, 491 p. ISBN 15-750-6047-7.

MONTGOMERY, James Alan. *The Samaritans: the earliest Jewish sect: their history, theology, and literature*. Eugene, Or: Wipf, 2006, 358 s. ISBN 15-975-2965-6.

SHOULSON, Mark. *Ha-Torah: girsah Yehudit ve-girsah Shomronit be-hashya'ah: ha-Torah lefi shene ha-nusahim 'im ha-hevdelim benehem mudgashim / ne'erakh 'al yede Mikhah*

Sha'ulson = The Torah : Jewish and Samaritan versions compared. 2nd ed. Leac an Anfa, Co. Mhaigh Eo, Éire: Evertype, 2008. ISBN 19-048-0818-2.

SCHORCH, Stefan. The Samaritan Version of Deuteronomy and the Origin of Deuteronomy in: ZSENGELLER, Jozsef. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistic.* Berlin: De Gruyter, 2008, s. 23-37. ISSN 0585-5306.

TOV, Emanuel. *Textual criticism of the Hebrew Bible.* 2nd rev. ed. Minneapolis: Fortress, c2001, xl, 456 s. ISBN 0-8006-2687-7.

TOV, Emanuel. Textual Harmonizations in the Ancient Texts of Deuteronomy. In: TOV, Emanuel. *Hebrew Bible, Greek Bible and Qumran: collected essays.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 271-282. ISBN 31-614-9546-2.

TOV, Emanuel. Proto-Samaritan Texts and the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans.* Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 397-407, 865 s. ISBN 3161452372.

TOV, Emanuel. *A new understanding of the Samaritan pentateuch in the wake of the discovery of the Qumran scrolls.* FLORENTIN, Moshe a TAL. Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines : Tel-Aviv, April 293-303, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

ULRICH, Eugene (ed.). The Qumran Scrolls and the Biblical Text. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty*

years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 51-59. ISBN 965-221-038-2.

ULRICH, Eugene. The Evolutionary Production and Transmission of the Scriptural Books. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period.* Berlin: De Gruyter, 2011, s. 47-64. ISBN 978-3-11-024048-1.

ZAHN, Molly M. *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts.* Boston: Brill, 2011, xiv, 280 p. *Studies on the texts of the desert of Judah*, v. 95.

6 Summary:

This thesis focuses primarily on the development of the Ten Commandments in the Samaritan Pentateuch, which is relatively neglected in the Czech Republic. The Samaritan Pentateuch belongs to fascinating text witnesses like the Qumran texts, whose discovery has been a major shift in the theories of biblical texts.

A specific feature of the Samaritan Ten Command is the addition of the 10th commandment, which is the compilation of several verses from Deuteronomy. Who and when added the 10th commandment is still the subject of speculation. The aim of the dissertation was to concentrate all relevant text witnesses from the Qumran texts, to analyze them, to provide a probable translation (due to fragmentary form of many of them) and then to compare each other with the Samaritan and Masoretic texts. The aim is, therefore, a biography of the Decalogue - the reconstruction of the textual development of the Samaritan Decalogue and its transformation over time.

The text of the work also deals with the general introduction of the Samaritan community and the Samaritan literature, which has practically no attention and which is

important for completing the image of the Samaritan community. The Samaritans have not been such a small group in the past as they are today, but their members have been spread throughout the Middle East and the Mediterranean region, as evidenced by numerous archaeological finds from these locations. In addition to these artifacts, a relatively rich literature has survived. The Samaritans do not have their theology fixed only in the Pentateuch, but also in other texts, whether historical chronicles or Samaritan halachic collections.

The focus of the thesis is in Chapter 4, which starts with the introduction to the Qumran texts and provides basic information about these sources with which I have worked. In this chapter, I mention two important specific categories of Qumran texts, namely the Proto-Samaritan text and the Reworked Pentateuch. From both categories comes the texts used in the thesis. Then I focus on the specifics of the Samaritan Pentateuch in terms of orthography and typical harmonization. The analysis of selected texts from Qumran scrolls follows. I deal with the texts of Exodus and Deuteronomy that contain the Decalogue. I first analyze the texts in detail, followed by a translation and a summary of each fragment. This approach gave me a certain insight into each text separately and its

specific features within at least one chapter, the 20th in Exodus and 5th in Deuteronomy. In conclusion, I compare all the fragments and compare individual verses of the Decalogue with their text twins from the Masoretic and Samaritan texts.

Based on this analysis, I conclude that the addition of the 10th commandment presupposes the work of a single scribe, which probably appeared at the time of the 4QDeutⁿ - end of 1st century BCE to the beginning of the 1st century CE - because it uses the orthography of this period. This scribe has carefully chosen the appropriate passages of Deuteronomy, linked them to the well-known text of the Decalogue. He created original conclusion, which framed the whole text to agree with the Samaritan ideology and strengthen its identity.

Anotace:

Tato dizertační práce se primárně zaměřuje na textový vývoj Desatera v Samaritánském pentateuchu. Specifickým rysem samaritánského Desatera je především přidání 10. přikázání, které je kompilací několika veršů z Deuteronomia. Kdy a kdo 10. přikázání přidal, je stále předmětem spekulací. Cílem dizertační práce bylo soustředit všechny relevantní textové svědky z Kumránských textů, analyzovat je, poskytnout pravděpodobný překlad a následně je všechny navzájem porovnat se samaritánským a masoretským textem. Cílem je tedy jakási biografie Desatera – rekonstrukce pravděpodobného textového vývoje samaritánského Desatera a jeho proměny v čase. Text práce se z části zabývá také jak obecným představením samaritánské komunity, tak samaritánským písemnictvím.

Annotation:

This thesis focuses primarily on the development of the Ten Commandments in the Samaritan Pentateuch. A specific feature of the Samaritan Ten Command is the addition of the 10th commandment, which is the compilation of several verses from Deuteronomy. Who and when added the 10th commandment is still the subject of speculation. The aim of the dissertation was to concentrate all relevant text witnesses from the Qumran texts, to analyze them, to provide a probable translation (due to fragmentary form of many of them) and then to compare each other with the Samaritan and Masoretic texts. The aim is, therefore, a biography of the Decalogue - the reconstruction of the textual development of the Samaritan Decalogue and its transformation over time. The text of the work also deals with the general introduction of the Samaritan community and the Samaritan literature.

Klíčová slova: Samaritánský pentateuch, proto-samaritánský text, Desatero, Svitky od Mrtvého moře, Samaritáni

Keywords: Samaritan Pentateuch, proto-Samaritan text, Decalogue, Dead Sea Scrolls, Samaritans